

לעילוי נשמת

אאמו"ר הגאון רבי דב בן רבי זלמן זללה"ה

נלב"ע כב שבט תשפ"ד

אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת רבי ישראל שלום ע"ה

נלב"ע יד סיון תשע"א

פרשת שלח תשפ"ה
שנה ט"ו
גליון תר"ב - 602

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט וברדש

בפרשת השבוע ובענייני דיומא

בעריכת ישראל שלום דבורץ

סגן דברי ישר

בִּינַת יִשְׂרָאֵל

אמירה למשה ואמירה נוספת שיאמר לעם

וַיֹּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר

- עַד מָתִי לְעֵדָה

בפסוקים הבאים נראה כי חוזר על הדברים שאמר למשה בפסוקים יא-כה, ומבארים המפרשים **רבי שמשון רפאל הירש והנצי"ב בהעמק דבר** כי קודם נאמרו הדברים למשה באופן כללי על הגזירה ותכליתה, אבל כעת הדברים נאמרים למשה ולאחרן להודיע ולאמר לעם על השינוי במעמדו וגורלו שהשתנה כעת לרעה, יבינו את הדברים וישימו לבם למשמעות הענין.

הצורך בדיבור אל אהרן וביאור ההבדל בין ענשי

המרגלים, העם ומשה ואהרן

וַיֹּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר

- עַד מָתִי לְעֵדָה

הדיבור כאן מתייחס למשה ואהרן אף על פי שלענין אמירת הדברים לעם, הציווי הוא רק למשה ולא לאהרן, ואם כן צריך להבין מדוע מייחס כאן הדיבור גם אל אהרן. עוד צריך להבין מדוע חוזר בפסוקים הבאים על הדברים שכבר אמר כעניינם בפסוקים הקודמים.

לביאור הענין מקדים **האלשיך הקד'** את מאמר רז"ל במסכת יומא פ"א: ש' משה רבינו ע"ה ביקש שיכתב ויתפרסם עוונו שבעטיו משה לא יכנס לארץ כדי שלא יחשבו שנענש כמו דור המרגלים שלא יכנסו לארץ וכמו שהם לא נכנסים גם משה ואהרן לא יכנסו.

משל לשתי נשים לוקות, זו על שזינתה וזו על שאכלה פירות שביעית, וזו שאכלה פירות שביעית בקשה שיתלו מאותם הפירות בצווארה, שלא יאמרו שגם היא זינתה. עד כאן מאמרז"ל.

מסיבה זו, אומר האלשיך הקד' ייחד כאן הדיבור בענין עונש דור המרגלים גם לאהרן, למען ידעו שאין מות אלו - דור המרגלים, כמות אלו - משה ואהרן ובשיתוף הדיבור לשניהם הוא כדי להודיעם שלא שם חלקם של משה ואהרן כחלק דור המרגלים.

כאן מאיר רבינו ענין שלכאורה היה כאן מקום להרהר חלילה על צדק משפטו של הקב"ה.

אשמת המרגלים, מצד אחד חמורה מאד, ומצד שני קלה מאד שכן בסך הכל העידו ואמרו על ואת מה שראו בארץ, כי עז העם והוא יושב בערים בצורות והם בני ענקים, ועסוקים בלקבור מתים כל העת, ועל כן אין אשמתם כל כך חמורה, ובמיוחד העם שבסך הכל שמע מה שהם העידו, ועיקר האשמה לא תלוי בהם.

וכעת נבחן את הדברים אם אשמתם חמורה או קלה, על ידי שנראה את העונש שנבחר להם.

העונש הוא שדור המרגלים לא יכנסו לארץ וימותו במדבר, ואם כן יראה לומר כי אשמתם אינה כל כך חמורה, כי אם היא חמורה וכבדה מדוע הושווה עונשם לעונש משה ואהרן במי מריבה, ואם תאמר מתוך זה שאשמתם קלה, מדוע אם כן רצה הקב"ה להשמידם לולא משה בחירו שעמד בפרץ?

אומר רבינו הקד', לכך נאמרה פרשה זו למשה ואהרן וחזר כעין הדברים הקודמים.

א. כדי להודיע לשניהם שלא הושוו ח"ו בעונש כעונש עושי עוולה **המרגלים**.

ב. שלא הושוו בעונש עם **דור המרגלים**.

כאן בדיבור מחלק הקב"ה בין עונש המרגלים עצמם המכונים **עדה הרעה** והם רק העשרה מרגלים בעצמם שעונשם היה בזמן קרוב ומתו במיתה משונה כמובא במדרשי חז"ל, ועונש זה ודאי לא קשור לעונשם של משה ואהרן ואין לו שייכות.

ועוד הולך ומבאר עונשם של דור המרגלים מבין עשרים ועד בן שישים, להראות כי אין עונשם דומה לעונש משה ואהרן.

אכן אלו ואלו לא נכנסו לארץ, וגם משה ואהרן מתו במדבר אחר ארבעים שנה, אבל אצל משה ואהרן היתה זאת מיתת הגוף אבל מעמדם וגדולת ערכם ניצב תמיד, לעומתם דור המרגלים מיתתם מוגדרת כנפילת פגרים וסיום מעמדם כנאמר **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָפְלוּ פְּגָרֵיכֶם... בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָתֵמוּ וְשָׁם יָמָתוּ**.

ועלו הדברים לבאר שהעונש שמעניש הקב"ה הוא לפי מעללי הנענש, ואף שנראה שהעונש בכללותו דומה אבל בהתבונן וכפי המתבאר מהפסוקים מוכח שאין עונשם שווה כלל.

ומתוך זה מתבאר המשל של שתי הנשים שלקו, כאשר רואים את הפירות על צווארה של מי שאכלה פגי שביעית, מבינים כולם שאין העונש שווה על אף שבראיה שטחית נראה כשווה, שהרי ברור לכל שהעונש של זו שזינתה חמור מעונש זו שאכלה.

מתי עשרה נהפכים לעדה

לעדה

לא כל קיבוץ של עשרה אנשים הופך ומגדיר אותם לעדה, אלא, כך מדגיש רבי שמשון רפאל הירש רק כאשר הם מאוחדים למטרה מסוימת, ועל זה הגדר בהלכה של עדה.

חודש של תלונות

עַד מְתֵי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים עָלֶי

האור החיים הקד' מפרש כי המרגלים לא הפסיקו את הלנת בני ישראל על ה' גם לאחר שנראה כבוד ה' אל כל העם וגם אחרי שמשה השיג אריכות אף על ענשם, ועל זה אומר הקב"ה למשה **עַד מְתֵי** הם ימשיכו בזה להפחיד את ישראל לסור מאחרי ה', ולכן קראם כאן **עדה רעה** לומר שעודנה ברשעה עומדת.

לפי דבריו צריך לברר כמה זמן עבר מעת חזרת המרגלים בט' באב עד שהם מתו, כשבכל הזמן הזה הם המשיכו והלינו את בני ישראל על ה'.

הנצי"ב בהעמק דבר מביא את מה שכתב **בבה"ג** בהלכות תענית **שבי"ז אלול** [כך גרס הנצי"ב ובחלק מדפוסי בה"ג, אבל ברא"ש ובב"י הגירסא **ז' באלול**] מתו מוציאי דבת הארץ רעה, ולכן הוא יום תענית צדיקים.

ומתבאר שבכל הזמן הזה עד שהגיע הדיבור הזה מה' למשה ואהרן, לא הפסיקו המרגלים להלין את העם על ה' ומשה ואהרן.

ובאותו היום - י"ז אלול שבו הם מתו הודיע משה לעם על ענשם שלא יכנסו לארץ ויתמו וימותו במדבר היו באבל גדול, לא בגלל מיתת המרגלים אלא בגלל בשורת העונש, ולכן נקבע יום זה לתענית צדיקים.

והנה **בבית יוסף** סימן תק"פ והנצי"ב מציין לדבריו, מביא את **תשובת הרא"ש** סוף כלל יג (סי' כא) שתמה על הבה"ג האידך יתכן שבכל התקופה הזו נשארו המרגלים בחיים וכי לא נענשו מיד והיו מוציאים דיבה מתשעה באב ועד שבעה באלול (הרא"ש גרס שבעה באלול ולא שבעה עשר באלול)?

ומיישב הבית יוסף כי בתחילה נענשו המרגלים כמו שאמרו במסכת סוטה לה. שנשתרבב לשונם עד טיבורם והיו מתמצים

כל התקופה הזו בחולאים רעים ומשונים עד שמתו בי"ז (או בז') באלול.

בסוף דבריו שואל הב"י אם כן מדוע לא עשו ביום זה יום שמחה ככתוב משלי יא, **וּבְאֵבֶד רָשָׁעִים רָנָה**, אלא יום הראוי לתענית, ומיישב כי שמא מפני שלא זכו שתקבל תשובתם, כי **מסתמא שבו בתשובה** ועל כך שלא התקבלה תשובתם אנו מצטערים.

כאמור למעלה, הנצי"ב מציין לדברי התשובת הרא"ש [ואומר כי בחינם דחק דבריו על הבה"ג] והבית יוסף, ועם זה מבאר כי אכן בכל התקופה הזאת המרגלים שבו והלינו את בני ישראל על ה'.

והגע בעצמך באיזה מצב נורא היו המרגלים, לשון משורבבת ותולעים מהלכים עליהם עם חולאים נוראים ונגעים מפחידים, ובכל זאת כפי שמבארים האור החיים הקד' והנצי"ב, הם המשיכו ברעתם והמשיכו להלין את העם על ה' עד שהקב"ה צריך לבוא בדיבור האמור כאן למשה ואהרן ואז הם מתים, יחד עם הודעת העונש לכל ישראל.

והדברים נוראים!

חיו בגלל המרגלים

וַיְהִי־שֶׁ בֶּן נֹון וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה חָיו מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם

הצדיק רבי שריה דבליצקי זצ"ל בספרו **נפש תדרשנו ה"ב**, כתב לבאר ממשמעות הכתוב, כי בגלל המרגלים, יהושע וכלב חיו ארבעים שנה בטוחים.

אם המרגלים לא היו חוטאים, הרי שלאחר מספר ימים היו נכנסים כולם לארץ ישראל, ובארץ ישראל יתכן שיהושע וכלב יחיו שנה או עשר ועשרים שנה ללא שום הבטחה שיחיו יותר משאר בני אדם.

אבל מכיון שהמרגלים חטאו וכל העדה וילונו העדה, וממילא נגזר עליהם עונש של ארבעים שנה במדבר יום לשנה, וליהושע וכלב הובטח שיכנסו לארץ, אם כן כבר הובטח להם ארבעים שנות חיים בבטחון גמור.

וזהו שאמר **חָיו מִן הָאֲנָשִׁים**, רוצה לומר הם חיו בגלל האנשים ההם.

מנין לעדה שהיא עשרה

עַד מְתֵי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת

רש"י מפרש שהעדה הרעה האמור כאן אלו המרגלים, ולמדו מכאן **לעדה** שהיא עשרה, שכן היו י"ב מרגלים, הוצא מהם יהושע וכלב, הרי הם עשרה ונקראים עדה.

אך מה שנאמר להלן פסוק לה אם לא זאת אָעֲשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְיָשָׁם יָמָתוּ, מבאר **הנצי"ב בהעמק דבר** שהם כל שאר דור המרגלים, וההבדל הוא, שכאן כתב רק **לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת**, אבל להלן הוסיף **לְכָל הָעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת** שכוונתו לא רק על המרגלים עצמם אלא גם על ראשי העם והעם.

אמנם צריך להאיר כי לנצי"ב דרך אחרת בביאור המקראות כאן ומפרש כי הדיבור במרגלים עצמם ביחוד הוא רק מפסוק ל"ו ולא קודם.

למרגלים עצמם לא האריך אף

עַד מְתֵי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת

מבאר **הספורנו** כי על בקשת משה שלא ימותו כולם בבת אחת אלא יאריך להם אפו ענה לו הקב"ה **סִלַּחְתִּי כְּדָבָרְךָ פֶּסוּק כ**, הודיע כאן שזה רק על העם עצמם, אבל לעדת המרגלים המלינים את העם על ה', שהם המחטיאים וחטא הרבים תלוי בהם, אמר כאן **עַד מְתֵי**, ואמר בזה שלא יאריך להם אפו אלא ימותו מיד.